

A tudományos képzés rendszere a nemzetbiztonság területén

Dr. Vida Csaba¹²

A tanulmány a 2014. május 14-én „Az Állambiztonsági Szolgálatok – Nemzetbiztonsági Szolgálatok” című képzéstörténettel foglalkozó tudományos konferencián¹³ elhangzott előadás kiegészített és továbbfejlesztett változata.

Magyarország nemzetbiztonsági rendszere, így a nemzetbiztonsági szolgálatai számára rendkívül fontos az általuk alkalmazott eljárások és módszerek folyamatos fejlesztése, hogy meg tudjanak felelni a változó biztonsági környezet újabb és újabb kihívásainak, maximális szinten teljesíteni tudják a jogszabályokban meghatározott feladatokat, illetve megfeleljenek a felhasználók (vagyis a kormányzat) elvárásainak. Ez a követelmény csak olyan tudományos műhelyekkel valósítható meg, amelyek biztosítani tudják a nemzetbiztonság elméletének folyamatos fejlesztését, és meg tudják oldani szolgálatoknál felmerülő elméleti problémákat, valamint képesek meghonosítani a külföldön született eredményeket. Magyarországon a műhelyek színhelyei a nemzetbiztonsági szolgálatok által működtetett kutatóhelyek, de egyes felsőoktatási intézményekben folyó tudományos kutatások is jelentős támogatást nyújtanak ebben. A nemzetbiztonság elméletének tudományos szintű kutatás-fejlesztéséhez megfelelő ismeretrendszerrel – tudományos fokozattal rendelkező – személyek szükségesek, akiknek a felkészítésére felsőoktatási intézmények tudományos képzésének keretében történik.

A nemzetbiztonság területén folytatott tudományos képzésen túl – annak pontosabb bemutatása érdekében – ki kell tekinteni a nemzetbiztonsággal foglalkozó kutatásokra, valamint azokra a kutatókra, akik ezen a témakörrel kapcsolatos kutatásokat végeznek.

A nemzetbiztonság (hírszerzés és elhárítás) elmélete Magyarországon nem önálló tudományág, így más tudományág(ak) részét képezi. Az, hogy konkrétan melyik, az egy részről egyértelmű, más részről még mindig vitatott. A következő

---

¹² Az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjasa. A tanulmány az MTA támogatásával készült el.

¹³ A konferenciára a Nemzeti Közszoigálati Egyetemen került sor.

tanulmányom a nemzetbiztonság elméletének tudományos képzése mellett erre is választ kíván adni. A nemzetbiztonság elméletének tudományok közötti elhelyezésénél sokkal fontosabb az elmélet tudományos igényű feldolgozása és fejlesztése, mert ezek nélkül tárgyaltan annak a vizsgálta, hogy hol található a nemzetbiztonság elmélete a tudományok rendszerében, valamint milyen szintű tudományos képzés működik a nemzetbiztonság területén. A nemzetbiztonság elméletének fejlesztése egyrészt a felsőoktatási intézményekben, másrészt pedig nemzetbiztonsági szolgálatok tudományos kutatóhelyein történik.

A tudományos szintű kutatás vizsgálata előtt fontos felhívni a figyelmet a nemzetbiztonság és a nemzeti biztonság közötti különbségekre. A nemzetbiztonság területen zajló tudományos képzés keretében folytatott kutatásom során megállapítottam, hogy számos tudományos fokozattal rendelkező kutató a két fogalom között nem tesz különbséget, így a biztonságelméletekhez (biztonságpolitikához) tartozó nemzeti biztonságot nemzetbiztonságként kezelik, így a nemzeti biztonsági stratégiai dokumentumokat is nemzetbiztonsági dokumentumoknak tekintik.

Visszatérve a nemzetbiztonság elméletének tudományos oktatására.¹⁴ Magyarországon négy felsőoktatási intézmény doktori iskoláiban van nemzetbiztonsági elméletek területével foglalkozó tudományos műhely, amelyek közül a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) kimagaslik. *(Az NKE-n folyó képzésről és kutatásról később bővebben szólok.)* Az NKE-n kívül a Szegedi Tudományegyetemen (SZTE), a Pécsi Tudományegyetemen (PTE) és az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (ELTE) folynak kutatások, és születtek olyan tudományos művek, amelyek a nemzetbiztonság kérdéskörével foglalkoztak. Mindhárom egyetemen az állam- és jogtudományi doktori képzés keretében készültek a nemzetbiztonság témakörével kapcsolatos értekezések, valamint hirdettek meg kutatási témákat. A nemzetbiztonság elméletének jogi kérdései mellett a nemzetbiztonsági rendszer politikológiai és társadalmi hatásainak vizsgálatára helyezték a hangsúlyt. A fentiekén kívül természetesen a történelemtudománnyal foglalkozó tudományos képzés során is megtalálunk a nemzetbiztonsági szolgálatok történelmével foglalkozó munkák, de azok nem érintik a nemzetbiztonság elmélet kérdéseit. Ezek a munkák is inkább az 1990 előtti állambiztonsági rendszert vizsgálták, míg a jelenleg működő, az 1990-es évek elején kialakult és a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló, 1995. évi CXXV. számú törvény által szabályozott rendszer teljes feldolgo-

---

¹⁴ A szükséges adatokat alapvetően az Országos Doktori Tanács (www.doktori.hu) adatbázisából, valamint az adott egyetemek online nyilvántartásából gyűjtöttem össze.

zása még nem történt meg. Voltak kísérletek¹⁵ a magyar nemzetbiztonsági rendszer elemzésére, de azok komplex, minden szegmensét vizsgáló tudományos munka még nem született.

A *Szegedi Tudományegyetem* Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájában politológiai témakörben került sor „a hidegháború korszakának politológiai, szociológiai és eszmetörténeti vizsgálta, különös tekintettel a titkosszolgálatok szerepére” program keretében. A nemzetbiztonsági rendszer politológiai vizsgálatának eredménye lett 2007-ben Révész Béla¹⁶ doktori értekezése „A titok, mint politika. A titkosszolgálatok politológiai kutatásának lehetőségei.” címmel, amelyben alapvetően a titok oldaláról és az 1990-es évek tapasztalataiból vizsgálta a nemzetbiztonsági szektort. A munka egyik fő a politikai relevanciák keresése a titkosszolgálatok működésében. A doktori értekezés Prof. Dr. Paczolay Péter egyetemi tanár irányításával készült el, aki a Szegedi Tudományegyetem mellett Pázmány Péter Katolikus Egyetemen is részt vett a doktori képzésben.

A *Pécsi Tudományegyetem* Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájában a Bűnügyi Tudományok keretében történt meg a titkos információszerzés vizsgálata, amely a bűnügyi (vagyis rendészeti) jogi kérdéseinek elemzése keretében történt meg. Ennek egyik eredménye 2011-ből Hetesy Zsolt „A titkos felderítés” című doktori értekezése, amelyben a szerző kitért többek között a nemzetbiztonsági szektor tevékenységére és felépítésére, valamint javaslatokat fogalmaz meg annak átalakítására. A szerző a nemzetbiztonsági rendszeren túl megvizsgálja a bűnüldözési szervezeteket is, valamint a titkos felderítő tevékenység keretében a titkos információszerzést. A dolgozat Prof. Dr. Finszter Géza egyetemi tanár témavezetésével született meg, aki a Pécsi Tudományegyetem mellette az ELTE, a Károli Gáspár Református Egyetemen, Széchenyi István Egyetemen és a NKE doktori iskoláiban is oktat. A PTE-n az Interdiszciplináris Doktori Iskolában is folyik a nemzetbiztonsági szolgálatok történelmével foglalkozó képzés.

---

¹⁵ Ezek közé tartozik Hetesy Zsolt: *A titkos felderítés doktori értekezése*. (Forrás: http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/hetesy/Hetesy_nyilv_ertekezes.pdf, letöltési idő: 2014. május 1.)

¹⁶ *Jelenleg az SZTE Állami- és Jogtudományi Kar Politológiai Tanszékének egyetemi adjunktusa.*

Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állami- és Jogtudományi Doktori Iskolájában a büntető eljárásjog keretében a titkos információgyűjtés jogi aspektusainak vizsgálatára került sor, szintén Prof. Dr. Finszter Géza egyetemi tanár irányításával. A témakörben Bajczi Alexa „Titkos információgyűjtés vs. jogállam” címmel készített 2011-ben doktori értekezést, amely a titkos információgyűjtés alkalmazásának jogi kérdéseit vizsgálta meg.

A fentiekén túl más felsőoktatási intézményekben és tudományos központokban is találhatunk a nemzetbiztonsági területtel kapcsolatos kutatásokat, de azok csak részben érintették a területet, mert a fő céljuk nem a nemzetbiztonsággal kapcsolatos elméletek feldolgozása volt, hanem más tudományterületek elméleti problémái és kérdéskörei vizsgálata. Ide tartoznak a bűnüldözéssel és annak jogi kérdéseivel kapcsolatos kutatások, illetve azok a történelemtudományi elemzések, amelyek a nemzetbiztonsági (állambiztonsági) szolgálatok történelmének feldolgozására tettek kísérletet. A szolgálatok történelmének kutatási központja az *Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára*, amelynek tudományos műhelyét Dr. Okváth Imre irányítja (történelemtudományok PhD fokozatos – 1999/ELTE), aki Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskolában oktatja a doktoranduszokat az „Európa és a magyarság 18–20. században” című doktori program keretében. A program alapvetően történelmi kérdésköröket dolgoz fel.

A felsőoktatási intézmények közül nem szabad kihagyni a *Zsigmond Király Főiskolát*, ahol ugyan nincs tudományos/doktori képzés, de kialakult ott a Nemzetközi és Politikai Tanulmányok Intézetében egy olyan kutatóműhely, ahol Dr. Botz László (hadtudomány), Dr. Jávor Endre (hadtudomány), Dr. Rácz Lajos (hadtudomány), Dr. Tömösváry Zsigmond (hadtudomány) és Dr. Kis-Benedek József (hadtudomány) részvételével a nemzetközi tanulmányok alapszakon belül folyik Nemzetbiztonsági és biztonságpolitikai szakirányon főiskolai (BA), míg Diplomácia szakirányon belül egyetemi (MA) képzés. A fenti kutatók tudományos oktatói tevékenysége a NKE Hadtudományi Doktori Iskolájához kötődik.

A *Nemzeti Közszolgálati Egyetemen* és az egyik jogelődjénél, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen több, mint másfél évtizede folyik tudományos képzés a nemzetbiztonság elmélete területén, amelynek számos sikeres kutatás (doktori értekezés) lett az eredménye.

A *Hadtudományi Doktori Iskolában* jelenleg a 7. (Nemzetbiztonság és Rendvédelem) kutatási terület keretében folyik nemzetbiztonsági tudományos képzés. A

kutatási terület vezetője Dr. habil. Varga István főiskolai tanár, aki alapvetően rendvédelem területén folytat kutatásokat, mert fő kutatási területe a határvédelem.

A kutatási területen 2014-ben meghirdetett 54 doktori kutatási témakör közül 17 olyan téma van, amely a nemzetbiztonsághoz köthető.¹⁷ Ezek a témák a nemzetbiztonság elméletének majdnem teljes spektrumát felölelik az adatszerzéstől a nemzetbiztonsági intézményrendszeren keresztül az elemzés-értékelésig, de még vannak olyan részterületek, ahol szükséges lenne újabb témakörök vizsgálata. Ide sorolható például a hírszerzési ciklus működése, valamint egyes hírszerzési ágak, mint a nyílt forrású hírszerzés (OSINT¹⁸) vagy a képi felderítés (IMINT¹⁹) feldolgozása és fejlesztése.

A 17 témakör kilenc kutatóhoz köthető. A kutatók 89%-a hadtudományi fokozattal rendelkezik, míg egynek földtudományi végzettsége van. A kilenc fő közül hét fő (négy aktív és három nyugállományú) honvédséghez, egy fő korábban a honvédséghez, majd a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokhoz, míg egy fő a rendőrséghez köthető.

---

¹⁷ *Forrás Országos Doktori Tanács adatbázisa.*

¹⁸ *Open source intelligence*

¹⁹ *Imagery intelligence*

Név	Tudományág	Munkahely
Dr. Bagi József	hadtudomány	külsős
Dr. Bebesi Zoltán	hadtudomány	NKE NBI
Dr. Boda József	hadtudomány	NKE NBI
Dr. habil. Héjja István	hadtudomány	külsős
Dr. habil. Kis-Benedek József	hadtudomány	külsős
Dr. Kobolka István	földtudományok	NKE NBI
Dr. Resperger István	hadtudomány	NKE NBI
Dr. Tömösváry Zsigmond	hadtudomány	külsős
Dr. Vida Csaba	hadtudomány	NKE NBI

Az oktatott tantárgyak vonatkozásában már viszonylag szélesebb a választék, mert a 2013/2014-es tanévben az öt szigorlati és a kilenc kollokviumi tantárgy mellett 12 kutatói szeminárium biztosítja a nemzetbiztonság után érdeklődő doktoranduszok képzését.²⁰ A 26 tantárgy felöleli a nemzetbiztonság elméletének majdnem minden szegmensét, többek között az általános alapokon (HHDID7101), az információszerzésen (HHDID7108), az elemző-értékelő munkán (HHDID7102), a válságkezelő műveletek nemzetbiztonsági feladatain (HHDID7103), a technikai felderítésen (HHDID7203), a külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok kutatásán (HHDID7201), a nemzetbiztonság területén folyó nemzetközi együttműködésen (HHDID7204) át egészen az elhárítás területéig (HHDID7221). A jelentős számú tantárgy ellenére megállapítható, hogy azok nem minden esetben követik a nemzetbiztonsági elméletével kapcsolatos szakaszokat, mert többek között nem foglalkoznak az összes adatszerzési ággal (például: IMINT-tel, OSINT-tal vagy éppen kiberhírszerzés /CYBINT²¹/). Ezen kívül vannak olyan kutatói szemináriumok is, amelyek csak érintőlegesen foglalkoznak a nemzetbiztonság kérdéskörével.

²⁰ Forrás: <http://hkk.uni-nke.hu/kutatas-es-tudomanyos-elet/doktori-iskolak/hadtudomanyi-doktori-iskola/kutatasi-temak-es-tantargyak> Letöltés: 2014.05.01.

²¹ Cyber intelligence

Az oktatók száma több, mint a témameghirdetőké, mert 12 személy vesz részt a doktori hallgatók képzésében (tantárgyfelelősként).

Név	Tudományág	Munkahely
Dr. Bebesi Zoltán	hadtudomány	NKE NBI
Dr. Béres János	hadtudomány	külsős
Dr. Boda József	hadtudomány	NKE NBI
Dr. Dobák Imre	földtudományok	NKE NBI
Dr. habil. Héjja István	hadtudomány	külsős
Dr. habil. Kis-Benedek József	hadtudomány	külsős
Dr. Kobolka István	földtudományok	NKE NBI
Dr. Regényi Kund	történelemtudomány	NKE NBI
Dr. Resperger István	hadtudomány	NKE NBI
Dr. Szilvágyi Tibor	hadtudomány	külsős
Dr. Tömösváry Zsigmond	hadtudomány	külsős
Dr. Vida Csaba	hadtudomány	NKE NBI

A nemzetbiztonsági kérdéseket kutató doktoranduszok képzését végző kutatók²². 75%-a hadtudományi fokozattal rendelkezik, míg két főnek (17%) földtudományi, egy főnek pedig (8%) pedig történelemtudományi végzettsége van.

A Nemzetbiztonság és Rendvédelem kutatási terület keretében részt vevő oktatókon kívül a doktori képzésekben nemcsak az NKE-n az alábbi személyek vannak megjelölve még témakiíróként, akik a nemzetbiztonság elméletével kapcsolatos témákat hirdettek meg:

Név	Tudományág	Doktori Iskola
Dr. Kenedli Tamás	hadtudomány	NKE HDI
Dr. Bagi József	hadtudomány	NKE HDI
Dr. Botz László	hadtudomány	NKE HDI
Dr. Balla Zoltán	állam- és jogtudomány	NKE KDI
Dr. Révész Béla	állam- és jogtudomány	SZTE ÁDI

²² A 3. § alapján a törvény alkalmazásában nemzetbiztonsági felsőoktatás: a nemzetbiztonsági ágazat szakembereinek felkészítése érdekében indított nemzetbiztonsági alapképzési szak, valamint a hozzá kapcsolódó mesterképzési szak.

Az előbbiek alapján megállapítható, hogy a *Nemzeti Közsolgálati Egyetem* tekinthető a nemzetbiztonsági tudományos képzés magyarországi központjának. A nemzetbiztonság elméletében folyó tudományos PhD-képzés a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen már az 1990-es években megkezdődött. A Magyar Akkreditációs Bizottság által jóváhagyott, „A katonai biztonság, a védelmi integráció és a fegyveres küzdelem” programot hat (A-tól F-ig) alprogramra osztották fel, amelyek között ugyan nem jelent meg a nemzetbiztonsági kutatási terület önálló elemként, de több alprogramba is csatlakoztak azok a hallgatók, akik nemzetbiztonsági kérdések kutatásával foglalkoztak. Leginkább az „A” és a „C” alprogram állt a nemzetbiztonsághoz közel.

2002-től jelentős változás következett be, amikor a Hadtudományi Doktori Iskola létrehozásával 23 tudományszakon folytatódott a képzés, vagyis jelentősen kibővült a hadtudományi tudományos kutatás. A 23 tudományszakon belül önálló elemként, 18. szakként megjelent „A felderítés és a nemzetbiztonság általános elmélete”, amelynek vezetője Dr. habil. Héjja István volt, aki korábban a „C” alprogramot dolgozta ki. A tudományszak leírását a szakági vezető az alábbiaként jellemezte: „A katonai nemzetbiztonság és felderítés általános elmélete olyan – a (katonai) nemzetbiztonság, a harc- és hadművelleti biztosítás/támogatás terén illetékes szervek vezetésével, az adatszerzéssel, adatfeldolgozással, helyzetelemző értékeléssel és információtámogatással, a szervezetek nemzetbiztonság és hadművelleti biztosítás érdekében fogantatott rendszabályainak tudományos elméletével, a struktúrák belső, tartalmi elemeinek helyzetével, egymással való összefüggéseinek vizsgálatával, fejlődésével foglalkozó – kutatások rendszere, amely a (katonai) nemzetbiztonsági tevékenységekkel, a háborús és nem háborús műveletek tervezésével, előkészítésével és végrehajtásával összefüggő információs és biztonsági garanciarendszer tudományos igényű vizsgálatát, a tudományos nézetrendszer és eljárások folyamatos korszerűsítését hivatott biztosítani.”²³ A tudományszakág oktatásában először a szakág-vezetőkön túl Dr. Stefán Géza, Dr. Széplaki János, Dr. Botz László, Dr. Hajma Lajos és Dr. Nagy Pál vett részt, majd a névsor 2003-tól kiegészült Dr. Bognár Károllyal, Dr. Kuti Ferencsel, Dr. Nagy Lászlóval, Dr. Pados Ferencsel, Dr. Sallai Imrével, valamint Dr. Teller Tamással. A kezdetekkor öt szigorlati és három kollokviumi tantárgy és nyolc kutatói szeminárium biztosította a hallgatók képzését. Az oktatók névsora később kiegészült több személlyel, akik a szakágban szerezték meg a doktori végzettségüket,

---

²³ Dr. habil. Héjja István: *A felderítő tanszék és a PhD képzés (Felderítő Szemle, 2003/1.), pp.127.*

míg az idősebb kollégák közül sokan távoztak, így folyamatosan átalakult a nemzetbiztonsági szakterület oktatóinak összetétele.

2008-ban a Hadtudományi Doktori Iskolában a tudományszakok átalakítására irányuló igény merült fel, amelynek során 23-ról, 18-ra csökkentették a szakok számát, amely során a nemzetbiztonsági terület 14. szakágként „A nemzetbiztonság elmélete” nevet vette fel, még mindig Dr. Héjja István vezetésével. Ekkor az oktatói állomány: Dr. Héjja István, Dr. Iza Jenő, Dr. Lenkey László, Dr. Tömösváry Zsigmond, Dr. Kovács Károly, Dr. Kis-Benedek József, Dr. Sallai Imre, akikhez 2009-ben csatlakozott Dr. Vida Csaba is. A tantárgyak vonatkozásában már kezdett kialakulni a jelenlegi struktúra, mert ekkor már megjelentek azok a tantárgyak, amelyeket napjainkban is fel lehet venni.

2010-ben újabb változás történt a Hadtudományi Doktori Iskola keretében a tudományszakágak rendszerében, mert tovább csökkentették a szakágak számát. A 14 szakágból nyolc szakágot hoztak létre. Ekkor a vonták össze a nemzetbiztonsági és a rendvédelmi tudományszakágot, és létrejött a „Nemzetbiztonság és rendvédelem tudományszakág” (7. szakágként) továbbra is Dr. habil. Héjja István vezetésével. A két tudományszakág összevonásával a doktori iskolában két olyan területet próbáltak egyesíteni, amely a külső szemlélő számára hasonló kutatási területtel rendelkezik, de a területek művelői szerint két elkülönülő tevékenységi rendszer kutatásáról van szó. A nemzetbiztonsági tevékenységi rendszer központi szereplője az információszerzés és döntéshozók tájékoztatása, míg a rendvédelmi tevékenységi rendszer „az állam (ha kell kényszerítő) fellépése a közrendre veszélyes cselekmények megakadályozására vagy megtörésére”²⁴.

A rendvédelmi szakágot ekkor még Dr. Boda József jelentette 11 rendvédelmi tantárggyal, a tudományszakág 27 tantárgyából. A nemzetbiztonsági részben ekkor az oktatói állomány: Dr. habil. Héjja István, Dr. Rácz Lajos, Dr. Tömösváry Zsigmond, Dr. habil. Kis-Benedek József és Dr. Vida Csaba volt. Az ekkor oktatott tantárgyak többsége napjainkban is megtalálható a kutatási területen.

A nemzetbiztonsági tudományos képzésben a következő fordulóponthoz 2012-ben történt, amikor Dr. habil. Héjja István betöltötte a 70. életévét, így át kellett adnia a doktori iskolában a tudományszakág vezetését. Ebben az időszakban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem létrejöttét követően a Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék bázisán alakult meg a Nemzetbiztonsági Intézet. A tudományszakág, amelyet ekkor már kutatási területnek neveztek, vezetését tervezetten Dr. Rácz

---

²⁴ Dr. Parádi József által 1995-ben megalkotott fogalom.

Lajos vette volna át, de az Egyetemről történő gyors távozása miatt más személyt kellett keresni. Ekkor érkezett a rendvédelmi részről Dr. habil. Varga János, aki a Rendészettudományi Kar határőr tanszékének vezetője.

Az új kutatási területvezetővel jelentős változások kezdődtek, mert már nem csak Dr. Boda József volt oktató a rendvédelmi területen, hanem más kutatók is csatlakoztak a kutatási területéhez, akik korábban a rendvédelmi tudomány szakágban oktattak. 2012-ben a hét rendvédelmi oktató által meghirdetett tantárgyak száma 30, ami az összes (47) tantárgynak a 63,8%-a. 2013-ban ez az arány 47,5%-ra csökkent (61 tantárgyból 29), amit elősegített, hogy a Nemzetbiztonsági Intézet Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék munkatársai (Dr. Boda Józsefen kívül Dr. Regényi Kund és Dr. Dobák Imre) is csatlakoztak a doktori képzéshez, valamint az intézet részéről Dr. Bebesi Zoltán.

A Hadtudományi Doktori Iskolában a nemzetbiztonság elméletének oktatása számos sikerhez vezetett, amelyek 1998–2014. között az alábbi sikeres doktori (PhD) értekezésekben nyilvánultak meg:²⁵

---

²⁵ Forrás az Országos Doktori Tanács adatbázisa.

	Név	Doktori értekezés címe	Védés időpontja
1.	Hugyik András alez.	Ukrajna biztonságpolitikája (1991-2000)	2000. 10. 04.
2.	Botz László altbgy.	A hadászati felderítés szerepe az MK stabilitását befolyásoló globális és regionális fenyegetések, veszélyek, kockázatok és kihívások értékelésében, különös tekintettel a megváltozott európai biztonságpolitikai helyzetre, a NATO új stratégiájára és a délszláv válságra	2001. 02. 12.
3.	Szűcs György nyá. ezds.	A titkosszolgálati pályára készülő hallgatók szociális kapcsolatteremtő képességének sajátosságai	2001. 07. 03.
4.	Kuti Ferenc alez.	A nemzetbiztonsági – különös tekintettel a katonai nemzetbiztonsági – szolgálatok polgári ellenőrzésének néhány kérdése	2002. 09. 19.
5.	Pados Ferenc alez.	A Magyar Köztársaság katonai veszélyeztetésének lehetséges esetei és fegyveres ereje alkalmazásának elvei, politikai következményei	2002. 09. 24.
6.	Izsa Jenő ezds.	A biztonsági tisztek szakirányú képzésének célrendszerét meghatározó tényezők elemzése	2003. 09. 25.
7.	Tömösváry Zsigmond ddtbk.	A NATO és Oroszország kapcsolatai, e kapcsolatok hatása Közép-Európa, s benne Magyarország biztonságára	2003. 10. 20.
8.	Füzesi Ottó alez.	A felderítés elméleti és gyakorlati kérdéseinek vizsgálata, különös tekintettel, az emberi erővel folytatott felderítésre	2004. 09. 22.
9.	Kis-Benedek József ezds.	A palesztin intifáda biztonságpolitikai és katonai összefüggései	2005. 06. 24.
10.	Szilvágyi Tibor őrgy.	Az albán kérdés biztonsági kockázatai és megoldásának lehetőségei	2005. 09. 26.
11.	Rácz Lajos nyá. ezds.	A kínai összenemzeti erő növekedésének hatása a nemzetközi kapcsolatokra és a nagyhatalmak geostratégiai törekvéseire	2007. 09. 27.
12.	Ferenczy Gábor mk. alez.	Internet alapú nyílt információszerzés elvi rendszerteknikai megvalósulása	2007. 09. 28.

13.	Horváth Pál nyá. ddtbk.	A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok helye, szerepe, feladatai válságkezelő műveletek során	2007. 10. 10.
14.	Vida Csaba mk. őrgy.	Szlovákia államiságának kialakulása és annak katonai vonatkozásai, valamint a szlovák haderőreform folyamata	2008. 02. 18.
15.	Béres János mk. ezds.	Napjaink muszlim terrorizmusának gyökerei és visszaszorításának lehetőségei	2008. 06. 19.
16.	Lenkey László ezds.	A védelmi szférában folytatott kábítószer bűnözés elleni küzdelem katonai biztonsági és kriminálpolitikai aspektusai a globalizált drogprevenció tükrében	2009. 02. 09.
17.	Tóth Sándor mérnök alezre-des	A román politikai gondolkodás geopolitikai alapjai	2009. 10. 01.
18.	Bebesi Zoltán nyá. rendőr őrnagy	Kábítószer-bűnözés és terrorizmus	2010. 02. 16.
19.	Bagi József mérnök ezredes	Oroszország katonapolitikája és az orosz hadsereg reformja	2010. 02. 18.
20.	Várhalmi A. Miklós	A nemzetbiztonsági szolgálatok meghatározó jelentősége a Magyar Köztársaság XXI. századi biztonsági rendszerében	2010. 11. 29.
21.	Fürjes János Norbert őrgy.	Kis és közepes sebességű digitális adatátviteli rendszerek automatikus analizésének és dekódolásának lehetőségei	2011.04.26.
22.	Kenedli Tamás őrgy.	Elemzőközpontú információfeldolgozás a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni harcban	2012. 05. 25.
23.	Zala Noémi	A humán erőforrás-gazdálkodás kérdéseinek vizsgálata a nemzetbiztonsági szolgálatoknál	2013.03.06.
24.	Laufer Balázs	A migráció rendvédelmi és nemzetbiztonsági kihívásai	2013.10.08.

A fentiek között számos olyan című értekezés készült, amelyek első látásra távol állnak a nemzetbiztonság elméletétől, de az értekezés alaposabb vizsgálata alapján megállapítható, hogy a témakör feldolgozása kötődik a nemzetbiztonság elméletéhez. Például egy-egy ország bemutatása során hírszerző elemző-értékelő elméleteket vettek igénybe, és azon keresztül mutatták be az adott ország biztonságpolitikáját és biztonsági rendszerét, valamint valamely transznacionális kihívást nemzetbiztonsági szempontok alapján elemezték.

A nemzetbiztonság elméletének tudományos szintű kutatása keretében 1998-at megelőzően is készültek tudományos munkák. A Magyar Tudományos Akadémián ezek a kandidátusi értekezések szintén többségében a hadtudomány keretében vizsgálták a nemzetbiztonságot.

Ezek közé lehet sorolni néhány munkát:

- Stefán Géza: A Magyar Néphadsereg állam- és szolgálati titkainak operatív védelme érdekében foganatosított dezinformáció elvi és gyakorlati kérdései (1988).
- Czuth László: A rádiótechnikai felderítés kialakulása, fejlődése és szerepe a szárazföldi csapatok csoportosításának, tevékenységének és valószínű szándékának felderítésében (1992)
- Fenyves Péter: A rádióelektronikai felderítés és az elektronikus célobjektum — tervezés hatékonyságának növelését biztosító fúziós elven alapuló — adatfeldolgozási technológia vizsgálata (1994)
- Galambos Lajos: A magyar polgári nemzetbiztonsági szolgálatok feladatrendszerének tartalmi módosulása a rendszerváltozás folyamatában (1997).

A nemzetbiztonság elméletével foglalkozó tudományos képzésben részt vevő műhelyeken túl meg kell vizsgálni azokat a kutatóhelyeket és személyeket (kutatókat), akik a nemzetbiztonság elméletével foglalkoznak. A nemzetbiztonság elméletében tudományos fokozatot szerzett személyek közül sokan a doktori cím átvételét követően (sajnos) nem folytatták a kutatói tevékenységüket, valamint nem vettek részt a doktori hallgatók képzésében. Ennek egyik oka, hogy a doktori fokozatot szerzett állomány egy része viszonylag idős (többnyire nyugállományú), így többen már nem tudtak aktívan, jelentősebb szerepet vállalni a képzésben.

A kutatóhelyek előtt azonban meg kell vizsgálni a tudományok magyarországi központját, a Magyar Tudományos Akadémiát (MTA), amely meghatározza az országban a tudományok rendszerét. Az MTA osztályai megfelelnek a különböző

tudományágak felosztásának, amelynek alapján – a vizsgált témakörök alapján – a nemzetbiztonság elmélete a IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályhoz köthető. Az osztályon belül jelenleg nem létezik önálló nemzetbiztonsági bizottság, így más bizottság(ok) keretében folyik a nemzetbiztonsági elmélet kutatása. Az osztály keretében működő tíz bizottság közül a nemzetbiztonság elmélete alapvetően a Hadtudományi Bizottsághoz kötődik, mert a témakörrel foglalkozók többsége a bizottsághoz tartozik, mivel hadtudományi tudományos fokozattal rendelkezik, továbbá néhány esetben az Állam- és Jogtudományi Bizottsághoz, de az oda tartozó kutatók alapvetően a nemzetbiztonság elméletének jogi kérdéseivel foglalkoznak. Ez is alátámasztja, hogy a nemzetbiztonság elmélete egy interdiszciplináris tudomány, amely számos tudományághoz köthető.

Az MTA akadémikusai (rendes tag, levelező tag, külső tag és tiszteletbeli tag) között nincs olyan személy, akinek a kutatási területéhez tartozna a nemzetbiztonság elmélete. Az MTA doktora között sincs olyan személy, aki kizárólag a nemzetbiztonság elméletével foglalkozna. Három olyan kutató van, aki közvetve érintett a nemzetbiztonság témakörében. A köztestületi tagok közül már jobb a helyzet, mert hat személy található, aki a kutatási területéhez vagy a tudományterületéhez felvette a nemzetbiztonságot. Két személy a nemzeti biztonság és nemzetbiztonság között nem tett különbséget, mert például a nemzetbiztonsági dokumentumok, doktrinális rendszerek keretében inkább a biztonsági stratégiai rendszerekkel foglalkozik, mint a nemzetbiztonság elméletével.

Nemzetbiztonságot megjelölő köztestületi tagok:

Név	Tudományos fokozat	Megszerzés éve
Dr. Galambos Lajos	hadtudomány kandidátusa	1997
Dr. Kuti Ferenc	hadtudomány PhD fokozatos	2002
Dr. Botz László	hadtudomány PhD fokozatos	2001
Dr. Vida Csaba	hadtudomány PhD fokozatos	2008

A négy személy közül három a Hadtudományi Doktori Iskola képzésében vesz/vett részt, valamint látható, hogy minden hadtudományi fokozattal rendelkeznek.

A MTA rendszerét vizsgálva nem hagyható ki az Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával végzett kutatások is. A témakörrel foglalkozók közül eddig ketten részesültek az ösztöndíj támogatásával, de egyikük Dr. Resperger István a kutatásai során más területet dolgozott fel, míg Dr. Vida Csaba a nemzetbiztonság elméletének alap kutatásaival vesz részt az ösztöndíjban.

A nemzetbiztonság elméletével foglalkozó kutatók meghatározására a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) is lehetőséget biztosít, mert oda felvitt hatalmas mennyiségű tanulmányból (tudományos cikkekből, tudományos értékű tanulmányokból és könyvekből) meg lehet állapítani, hogy mely kutatók készítettek tudományos műveket a nemzetbiztonság területén? A MTMT alapján az alábbi kutatók készítettek nemzetbiztonság elméletével kapcsolatos tudományos munkát (Itt kizárólag csak azokat a tanulmányokat vettem figyelembe, amelyek közvetlenül kötődtek a nemzetbiztonság elméletéhez.):

- Dr. Bagi József (NKE) – hadtudomány
- Dr. Balla Zoltán (NKE) – állam- és jogtudomány
- Dr. Boda József (NKE) – hadtudomány
- Dr. Botz László (NKE) – hadtudomány
- Dr. Dobák Imre (NKE) – földtudomány
- Dr. habil. Héjja István (NKE) – hadtudomány
- Dr. Kenedli Tamás (NKE) – hadtudomány
- Dr. habil. Kis-Benedek József (NKE) – hadtudomány
- Dr. Révész Béla (SZTE) – állam- és jogtudomány
- Dr. Vida Csaba (NKE) – hadtudomány

Megállapítható, hogy a nemzetbiztonság elméletével kapcsolatos tudományos munkákat alkotó kutatók többsége 70%-a hadtudományi fokozattal rendelkezik, míg 20%-uk állam- és jogtudományi fokozattal, 10%-uk pedig földtudományok fokozattal.

A nemzetbiztonsági rendszerek (szolgálatok) történelmével az alábbi kutatók foglalkoztak tudományos műveikben:

- Dr. Baráth Magdolna, történelemtudomány, ÁBTL
- Dávid Ferenc, történelemtudomány, NKE NBI
- Dr. Hermann Róbert, történelemtudomány, ELTE
- Dr. Horváth Csaba, hadtudomány, NKE
- Dr. Okváth Imre, történelemtudomány, ÁBTL
- Dr. Parádi József, hadtudomány, NKE
- Dr. Szabó Csaba, egyháztörténelem, Sapientia Hittudományi Főiskola
- Prof. Dr. Szakály Sándor, történelemtudomány, Veritas Történetkutató Intézet
- Dr. Takács Tibor, történelemtudomány, ÁBTL
- Dr. Ujházi Lóránd, hadtudomány, NKE, Sapientia Hittudományi Főiskola

Természetesen valójában sokkal többen készítettek a nemzetbiztonság elméletével kapcsolatos tanulmányokat, mert például a Felderítő Szemle (az MK KFH, majd a KNBSZ tudományos folyóiratának) 13 évfolyama alapján sokkal több személy készített nemzetbiztonsági kérdéskörökben cikkeket, de ők többségében jelenleg nem vesznek részt a nemzetbiztonsági tudományos képzés területén.

Hozzájuk tartoznak:

Dr. Czuth László, Jakusné Dr. Harnos Éva, Tóth András, Dr. Fenyves Péter, Sztyéhlik László, Dr. Várhegyi István, Halász István, Marton Csaba, Dr. Kovács Tibor, Pászka Tibor, László Attila, Lévy Gábor, Dr. Izsa Jenő, Prof. Dr. Kőszegvári Tibor, Gróf Béla, Szedlacsek Róbert stb.

Hasonló tudományos kutatótevékenység színhelye a Szakmai Szemle (az MK KHB, majd a KNBSZ tudományos folyóirata), valamint 2013-tól a Nemzetbiztonsági Szemle (az NKE NBI) folyóirata.

A nemzetbiztonsági tudományos képzés bemutatását követően az alábbi következtetések vonható le:

1. Magyarországon a nemzetbiztonsági tudományos képzés fő központja a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen és jogelődjeinél volt, ahol több évtizedes múltra tekint vissza annak ellenére, hogy önálló kutatási területként (tudományszakágként) csak nyolc évig működött (2002–2009 között).
2. A nemzetbiztonsági képzésben részt vevők köre az elmúlt másfél évtizedben jelentősen átalakult, de mindig egy szűk réteghez tartozott, aki számos szállal kötődtek kiemelten a katonai nemzetbiztonsági szolgálat(ok)hoz.
3. A nemzetbiztonsági tudományos képzés néhány kivétellel a hadtudományhoz kötődik. A kivételeket az állam- és jogtudomány képezte, ahol a nemzetbiztonság elméletének jogi kérdéseit vizsgálták meg.
4. Az elmúlt évtizedekben a nemzetbiztonság elméletében is történtek változások, míg a kilencvenes évek elején az állambiztonsági rendszert átalakítva a nemzetbiztonsággal kapcsolatos elméletek kutatására helyezték a hangsúlyt. Ekkor a hadtudomány keretében a hadászati felderítés képezte a nemzetbiztonság elméletét, majd ez szélesedett ki a nemzetbiztonság elméletévé, amely már tartalmazta az elhárítási témaköröket

is. Ez a folyamat fokozódott a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok csatlakozásával a Nemzeti Közszolgálati Egyetem létrehozásával.

5. A nemzetbiztonság tudományos képzésében jelentős előrelépésnek tekinthető a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen a Nemzetbiztonsági Intézet létrehozása, amely hosszú távon biztosítani tudja a nemzetbiztonsági területen a tudományos képzés központját.

A nemzetbiztonság elméletének tudományos képzésének javítása és tökéletesítése érdekében hét ajánlást fogalmaztam meg:

1. Vissza kell szerezni a tudományos képzés önállóságát a nemzetbiztonság területén független kutatási területként.
2. Az elméletet a teljes önállóság (önálló tudományágként történő elfogadása) előtt a hadtudomány keretében kell megerősíteni.
3. Tökéletesíteni és bővíteni kell az oktatott témaköröket, hogy a nemzetbiztonság elméletének minden szegmensében történjenek kutatások, valamint a jelenlegi tantárgyakat meg kell tisztítani, így csak az elmülethez szorosan kötődő témák maradhassanak.
4. Szoros kapcsolatot kell kiépíteni a nemzetbiztonság elmélet oktatói között, a különböző doktori iskolák esetében is. (Meg kell vizsgálni az áthallgatások lehetőségét is!)
5. Törekedni kell, hogy a nemzetbiztonság elméletének kutatói között minél magasabb tudományos fokozattal (legalább MTA doktora címmel) rendelkező személyek is legyenek.
6. A nemzetbiztonság elméletének területén minél több tudományos fokozatot szervezett személyt be kell vonnia tudományos képzésbe. Szorgalmazni kell minél több doktorandusz csatlakozását a nemzetbiztonsági kutatási területhez.
7. Fel kell használni a tudományos ösztöndíjak és különböző tudományos képzést támogató pályázatokat a nemzetbiztonság elméletének fejlesztéséhez.

Irodalomjegyzék

1. Országos Doktori Tanács www.doktori.hu adatbázisa

2. Magyar Tudományos Művek Tára www.mtmt.hu adatbázisa
3. Nemzeti Közszolgálati Egyetem www.uni-nke.hu adatbázisa, a Hadtudományi Doktori Iskola honlapja
4. KŐSZEGVÁRI Tibor: A doktori képzés negyedik éve kezdetén (Fórum 1999/7-8)
5. A Hadtudományi Doktori Iskola kiadványai „Tájékoztató adatok a Hadtudományi Doktori Iskola képzési rendszeréről” (2004-től 2014-ig)
6. Felderítő Szemle korábbi számai
(www.knbsz.gov.hu/hu/publikaciok.html)